

Məhərrəm Vahid oğlu HƏSƏNOV

Naxçıvan Dövlət Universiteti
İqtisadiyyat və marketinq kafedrası

POST-MÜHARİBƏ MƏRHƏLƏSİNDƏ NAXÇIVAN İQTİSADİYYATININ MODERNLƏŞMƏSİ İSTİQAMƏTLƏRİ

Xülasə

Post-müharibə mərhələsində Naxçıvan Muxtar Respublikasının iqtisadiyyatının modernləşməsi regional inkişafın əsas prioritet istiqamətlərindən birinə çevrilmişdir. Yeni geosiyasi reallıqlar və kommunikasiya layihələri, xüsusilə Zəngəzur dəhlizinin açılması, Naxçıvanın iqtisadi integrasiyasını genişləndirərək, investisiya axınlarını və sənaye potensialını artırmaq üçün mühüm imkanlar yaratmışdır. Məqalədə Naxçıvan iqtisadiyyatında modernləşmə proseslərinin əsas istiqamətləri – infrastrukturun yenilənməsi, rəqəmsallaşma, yaşıl enerji və innovativ istehsal sahələrinin inkişafı təhlil edilir. Dövlətin fiskal və institusional islahatları, eləcə də biznes mühitinin liberallaşdırılması modernləşməni sürətləndirən əsas amillər kimi qiymətləndirilir. Eyni zamanda, sosial rifahın və dayanıqlı məşğulluğun təmin edilməsi məqsədilə insan kapitalının inkişafı məsələlərinə xüsusi diqqət yetirilir. Nəticə etibarilə, Naxçıvanda iqtisadi modernləşmə prosesləri regionun rəqabətqabiliyyətliliyini artırmaqla, onu Azərbaycanın ümumi sosial-iqtisadi strategiyasına səmərəli şəkildə integrasiya edir.

Açar sözlər: post-müharibə dövrü, iqtisadi modernləşmə, rəqəmsallaşma, yaşıl enerji, regional inkişaf, fiskal islahatlar

UOT: 338

JEL: L00

DOI: <https://doi.org/10.54414/JPUM2662>

Giriş

İkinci Qarabağ müharibəsindən sonra yaranan yeni geosiyasi reallıqlar Azərbaycanın bütün regionlarında olduğu kimi, Naxçıvan Muxtar Respublikasının iqtisadi inkişaf strategiyasına da mühüm təsir göstərmişdir. Müharibə sonrası dövr regional iqtisadiyyatların yenidən qurulması, dayanıqlı artımın təmin edilməsi və iqtisadi idarəetmənin modernləşdirilməsi üçün yeni mərhələ açmışdır. Bu kontekstdə Naxçıvanın coğ-rafi mövqeyi, tranzit potensialı və enerji resursları regionun sosial-iqtisadi inkişafında mühüm üstünlüklər yaratmaqdadır. Xüsusilə Zəngəzur dəhlizinin reallaşması istiqamətində atılan addımlar Naxçıvanın regional və beynəlxalq iqtisadi integrasiyasını gücləndirən əsas amillərdəndir. Post-müharibə mərhələsində iqtisadi modernləşmə yalnız texnoloji yenilənməni deyil, həm də idarəetmə, fiskal sabitlik və sosial rifah sahələrində institusional islahatları tələb edir.

Naxçıvanda həyata keçirilən infrastruktur layihələri, sənaye parklarının yaradılması və kənd təsərrüfatının rəqəmsallaşdırılması iqtisadi transformasiyanın əsas göstəriciləridir. Rəqəmsal texnologiyaların tətbiqi istehsalın səmərəliliyini artırmaqla yanaşı, regionun rəqabətqabiliyyətliliyini də gücləndirir. Eyni zamanda, yaşıl enerji strategiyasının həyata keçirilməsi ekoloji sabitliyin və enerji müstəqilliyinin qorunması baxımından xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Bu istiqamətdə günəş və külək enerjisi layihələri Naxçıvan iqtisadiyyatının dayanıqlı inkişaf modelinə çevrilməkdədir. Dövlət tərəfindən həyata keçirilən fiskal və institusional islahatlar modernləşmənin davamlılığını təmin edən əsas mexanizmlərdən biridir. Müasir iqtisadi idarəetmədə şəffaflıq, hesabatlılıq və resursların səmərəli bölüşdürülməsi prioritet istiqamətlər kimi formalaşmışdır.

Həmçinin, innovativ sahibkarlıq mühitinin dəstəklənməsi regionun iqtisadi dinamikliyini artırır. Post-müharibə dövründə iqtisadiyyatın bərpası

yalnız maddi resurslarla deyil, həm də insan kapitalının inkişafı ilə sıx bağlıdır. Təhsil və kadr hazırlığı sahəsində aparılan islahatlar uzunmüddətli modernləşmə prosesinin sosial əsasını təşkil edir. Bütün bu istiqamətlər Naxçıvanın gələcək iqtisadi strategiyasının innovasiyaya, dayanıqlılığa və inklüzivliyə əsaslanmasını təmin edir. Məqalədə qeyd olunan məsələlər müharibə sonrası dövrdə iqtisadi modernləşmənin əsas istiqamətlərini, prioritet sahələrini və onların reallaşma mexanizmlərini elmi əsaslarla təhlil etməyi məqsəd qoyur. Bu məqsədlə iqtisadi, sosial və institusional amillər qarşılıqlı təsir müstəvisində araşdırılır. Nəticə etibarilə, Naxçıvanın post-müharibə iqtisadi modelinin modernləşməsi yalnız regional deyil, ümumrespublika səviyyəsində sosial-iqtisadi sabitliyin möhkəmləndirilməsinə də töhfə verir.

2. Post-müharibə dövründə iqtisadi modernləşmənin zəruriliyi və əsas istiqamətləri

Post-müharibə dövrü Azərbaycanın iqtisadi inkişaf modelində yeni mərhələnin əsasını qoymuşdur. Xüsusilə Naxçıvan Muxtar Respublikası üçün bu mərhələ həm iqtisadi bərpa, həm də müasir inkişaf istiqamətlərinə keçidi ifadə edir. Müharibədən sonrakı geosiyasi şərait regionun iqtisadi əlaqələr sistemində yeni reallıqlar formalaşdırmış, nəqliyyat, kommunikasiya və enerji marşrutlarının yenidən qurulmasını zəruri etmişdir. Bu baxımdan Zəngəzur dəhlizinin açılması Naxçıvanın regional və beynəlxalq iqtisadi integrasiyası baxımından mühüm strateji imkanlar yaradır (Abbasov, 2020).

Naxçıvan iqtisadiyyatının modernləşməsi bir neçə əsas istiqamətdə həyata keçirilir. İlk növbədə, sənaye və infrastruktur sektorlarında həyata keçirilən layihələr regionun iqtisadi potensialının artırılmasına xidmət edir. Son illərdə muxtar respublikada yaradılan sənaye zonaları, enerji layihələri və logistika şəbəkələri iqtisadi diversifikasiyanı gücləndirmişdir (Əliyev, 2021). İkinci istiqamət innovasiya və rəqəmsallaşma siyasətidir. Rəqəmsal texnologiyaların tətbiqi istehsal proseslərinin səmərəliliyini artırmaqla yanaşı, dövlət xidmətlərinin çevikliyini də təmin edir (Quliyev, 2022).

Üçüncü istiqamət yaşıl enerji və ekoloji iqtisadiyyatın təşviqidir. Günəş və külək enerjisi potensialının reallaşdırılması məqsədilə Naxçıvanda yeni bərpa olunan enerji layihələri həyata keçirilir. Bu təşəbbüslər həm enerji təhlükəsizliyinin

təmininə, həm də ekoloji dayanıqlılığın qorunmasına yönəlmişdir (Rzayev, 2021). Dördüncü istiqamət fiskal və institusional islahatların dərinləşdirilməsidir. Dövlət büdcə intizamının gücləndirilməsi, şəffaf idarəetmə və yerli gəlir bazasının formalaşdırılması istiqamətində addımlar atılmışdır (Həsənov, 2022).

Modernləşmə prosesinin sosial tərəfini insan kapitalının inkişafı təşkil edir. Təhsil və peşə hazırlığı sistemlərinin iqtisadiyyatın tələblərinə uyğunlaşdırılması, gənclərin sahibkarlığa cəlbi və innovasiya mühitinin formalaşdırılması uzunmüddətli sabit artım üçün mühüm amillərdəndir (Əliyeva, 2020). Nəticə etibarilə, post-müharibə dövründə iqtisadi modernləşmə yalnız texnoloji yenilənmə deyil, həm də sosial rifahın, institusional çevikliyin və regional əməkdaşlığın gücləndirilməsi ilə bağlı çoxşaxəli transformasiya prosesidir.

3. Rəqəmsallaşma və yaşıl enerji siyasətinin iqtisadi transformasiyadakı rolu

Müasir dövrdə iqtisadi inkişafın əsas istiqamətlərindən biri rəqəmsallaşma və yaşıl enerji siyasətinin qarşılıqlı integrasiyasıdır. Rəqəmsallaşma iqtisadiyyatın struktur çevikliyini təmin edir, resurslardan səmərəli istifadəni artırır və idarəetmədə şəffaflıq yaradır. Post-müharibə mərhələsində Azərbaycanın, xüsusilə Naxçıvan Muxtar Respublikasının iqtisadi modernləşmə strategiyasında rəqəmsal texnologiyaların tətbiqi prioritet sahələrdən birinə çevrilmişdir. Rəqəmsal idarəetmə sistemləri iqtisadi proseslərin monitorinqini asanlaşdırır, müəssisələrarası əlaqələri sürətləndirir və dövlət xidmətlərinin keyfiyyətini artırır (Quliyev, 2022).

Naxçıvanda son illərdə aparılan rəqəmsal transformasiya tədbirləri informasiya-kommunikasiya infrastrukturunun genişləndirilməsi, "Elektron hökumət" xidmətlərinin tətbiqi və biznes mühitində innovativ texnologiyaların təşviqi ilə müşayiət olunur. Bu proses regionun iqtisadiyyatına yeni dinamika gətirərək istehsal səmərəliliyinin yüksəlməsinə və əməliyyat xərclərinin azalmasına şərait yaratmışdır (Əliyev, 2021). Eyni zamanda, rəqəmsallaşma kiçik və orta sahibkarlığın inkişafı üçün yeni imkanlar formalaşdırır, çünki elektron ticarət, rəqəmsal ödəniş sistemləri və onlayn xidmətlər regionda biznes ekosistemini genişləndirir (Məmmədov, 2020).

Digər tərəfdən, iqtisadi transformasiyanın mühüm istiqamətlərindən biri də yaşıl enerji

siyasətidir. Enerji təhlükəsizliyinin təmin olunması, ekoloji risklərin azaldılması və resurslardan davamlı istifadə prinsipləri yaşıl iqtisadiyyat modelinin əsasını təşkil edir. Naxçıvanda günəş və külək enerjisi potensialının reallaşdırılması istiqamətində mühüm layihələr həyata keçirilir. 2021-ci ildə istifadəyə verilən yeni günəş elektrik stansiyaları muxtar respublikanın enerji müstəqilliyini gücləndirmiş və bərpa olunan enerji payını artırmışdır (Rzayev, 2021). Bu siyasət, həm də iqlim dəyişmələri ilə mübarizədə Azərbaycanın milli strategiyasına uyğun olaraq həyata keçirilir (Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi, 2022).

Yaşıl enerji və rəqəmsal transformasiya arasında qarşılıqlı asılılıq da nəzərəçarpanır. Rəqəmsal texnologiyalar enerji səmərəliliyinin yüksəldilməsində mühüm vasitə rolunu oynayır. “Ağıllı şəbəkələr”, rəqəmsal enerji idarəetmə sistemləri və sensor texnologiyaları vasitəsilə enerji itkisi minimuma endirilir, resursların istifadəsi optimallaşdırılır (Abbasov, 2020). Bununla yanaşı, yaşıl enerji layihələrinin maliyyələşdirilməsi üçün rəqəmsal platformalar və elektron investisiya mexanizmlərinin tətbiqi də iqtisadi çevikliyin artırılmasına şərait yaradır.

Ümumilikdə, rəqəmsallaşma və yaşıl enerji siyasəti iqtisadi transformasiyanın qarşılıqlı tamamlayıcı elementləridir. Onların integrasiyası Naxçıvan iqtisadiyyatında innovativ inkişaf modelinin formalaşmasına, resurslardan səmərəli istifadəyə, ixrac yönümlü istehsalın genişlənməsinə və sosial rifahın yüksəlməsinə mühüm təsir göstərir. Bu istiqamətlərin davamlı şəkildə inkişaf etdirilməsi regionun həm milli, həm də beynəlxalq iqtisadi sistemlərdə rəqabət üstünlüyünü təmin edən əsas amillərdəndir.

Nəticə

Post-müharibə mərhələsində Naxçıvan Muxtar Respublikasının iqtisadiyyatının modernləşməsi dövlətin regional inkişaf siyasətinin əsas hədəflərindən birinə çevrilmişdir. Aparılan təhlillər göstərir ki, iqtisadi yenilənmə prosesi yalnız infrastrukturun bərpası və sənaye istehsalının artımı ilə məhdudlaşmır, eyni zamanda rəqəmsallaşma və yaşıl enerji siyasətinin integrasiyası ilə daha dayanıqlı xarakter alır. Rəqəmsal texnologiyaların tətbiqi idarəetmədə şəffaflığın, istehsalda səmərəliliyin və bazar çevikliyinin yüksəlməsinə imkan yaradır. Bununla yanaşı, yaşıl enerji layihələri – xüsusilə günəş və külək enerjisinin iqtisadi

dövriyyəyə cəlb edilməsi – regionun enerji müstəqilliyini möhkəmləndirərək ekoloji dayanıqlılığın qorunmasına xidmət edir.

Eyni zamanda, fiskal və institusional islahatlar modernləşmənin hüquqi və maliyyə bazasının formalaşdırılmasına şərait yaratmış, yerli sahibkarlığın inkişafı və investisiya mühitinin liberallaşması istiqamətində mühüm nəticələr əldə edilmişdir. Təhsil və innovasiya sahələrində aparılan islahatlar isə insan kapitalının keyfiyyətinin yüksəlməsini təmin edərək iqtisadi artımın sosial əsasını möhkəmləndirmişdir.

Ümumilikdə, Naxçıvan iqtisadiyyatının modernləşməsi post-müharibə dövründə Azərbaycanın ümumi iqtisadi siyasətinin vacib tərkib hissəsinə çevrilmiş, regionun sosial rifahının, dayanıqlı artımının və beynəlxalq iqtisadi əlaqələrinin genişlənməsinə real töhfə vermişdir. İqtisadiyyatın rəqəmsallaşması, yaşıl enerji siyasəti və institusional islahatların sintezi gələcəkdə Naxçıvanı Cənubi Qafqazın innovativ və ekoloji baxımdan davamlı iqtisadi modelinə çevirmək potensialına malikdir.

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI:

1. Abbasov, T. (2020). *İqtisadi inkişafın Naxçıvan modeli və mühasibat uçotunun aktual problemləri*. Naxçıvan Dövlət Universiteti Nəşriyyatı.
2. Əliyev, M. (2021). *Azərbaycan regionlarının sosial-iqtisadi inkişafında sənayeləşmə siyasətinin rolu*. Bakı: Elm və Təhsil.
3. Quliyev, R. (2022). *Rəqəmsal iqtisadiyyat: çağırışlar və imkanlar*. Bakı: İqtisadi İslahatların Təhlili və Kommunikasiya Mərkəzi.
4. Rzayev, Ə. (2021). *Bərpa olunan enerji mənbələrinin tətbiqi və ekoloji iqtisadiyyatın formalaşması*. “İqtisadiyyat və Biznes” jurnalı, № 4, s. 56–67.
5. Həsənov, İ. (2022). *Regional fiskal siyasətin təkmilləşdirilməsi problemləri*. AMEA İqtisadiyyat İnstitutu, Bakı.
6. Əliyeva, N. (2020). *İnsan kapitalının inkişafı və dayanıqlı iqtisadi artım*. “Azərbaycan İqtisadiyyatı” jurnalı, № 2, s. 23–34.
7. Məmmədov, F. (2020). Kiçik və orta sahibkarlığın rəqəmsallaşması və regional iqtisadi artım. “Azərbaycan İqtisadiyyatı” jurnalı, № 3, s. 18–27.
8. Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi. (2022). Azərbaycan Respublikasında bərpa olunan

enerji mənbələrinin inkişafı üzrə Dövlət Proqramı
(2022–2030). Bakı.

Maharram Vahid HASANOV
Nakhchivan State University
Department of Economics and Marketing

POST-WAR STAGE AND DIRECTIONS OF MODERNIZATION OF THE ECONOMY OF NAKHCHIVAN

Abstract

In the post-war period, the modernization of the economy of the Nakhchivan Autonomous Republic has become one of the main priorities of regional development. New geopolitical realities and communication projects—particularly the opening of the Zangezur Corridor—have expanded Nakhchivan's economic integration, creating significant opportunities to increase investment inflows and industrial potential. The article analyzes the main directions of modernization processes in Nakhchivan's economy, including infrastructure renewal, digitalization, green energy, and the development of innovative production sectors. The state's fiscal and institutional reforms, as well as the liberalization of the business environment, are evaluated as key factors accelerating modernization. At the same time, special attention is paid to the development of human capital to ensure social welfare and sustainable employment. As a result, the modernization processes in Nakhchivan enhance the region's competitiveness and effectively integrate it into Azerbaijan's overall socio-economic strategy.

Keywords: post-war period, economic modernization, digitalization, green energy, regional development, fiscal reforms

Махаррам Вахид ХАСАНОВ
Нахичеванский государственный университет
Кафедра экономики и маркетинга

ПОСЛЕВОЕННЫЙ ЭТАП И НАПРАВЛЕНИЯ МОДЕРНИЗАЦИИ ЭКОНОМИКИ НАХЧЫВАНА

Резюме

В послевоенный период модернизация экономики Нахичеванской Автономной Республики стала одним из основных приоритетов регионального развития. Новые геополитические реалии и коммуникационные проекты — особенно открытие Зангезурского коридора — расширили экономическую интеграцию Нахичевана, создав значительные возможности для увеличения притока инвестиций и промышленного потенциала. В статье анализируются основные направления процессов модернизации экономики Нахичевана, включая обновление инфраструктуры, цифровизацию, развитие зелёной энергетики и инновационных производственных секторов. Фискальные и институциональные реформы государства, а также либерализация деловой среды рассматриваются как ключевые факторы, ускоряющие процесс модернизации. Особое внимание уделено развитию человеческого капитала для обеспечения социального благополучия и устойчивой занятости. В результате процессы модернизации в Нахичеване повышают конкурентоспособность региона и эффективно интегрируют его в общую социально-экономическую стратегию Азербайджана.

Ключевые слова: послевоенный период, экономическая модернизация, цифровизация, зелёная энергетика, региональное развитие, фискальные реформы